

Les excavacions al Coll del Moro evidencien la importància del lloc

ANTON MONNER
Cronista de Gandesa

Crònica

El poblat ibèric de Gandesa és un notable exemple d'assentament artesanal i manufacturer de la tribu ibèrica dels ilercavons. Els estudis de les campanyes confirmen la seua transcendència i posició estratègica en el territori

Era l'any 1863 quan es construïa la carretera N-420, que va seccionar el poblat protohistòric, tot partint-lo en dos trossos, que avui coneixiem pel Coll del Moro. A la part sud quedava aïllat el castell de pedra per sobre de les reduïdes faixes d'ametllers. Cridava l'atenció la torrasa de pedres com si fos un castell enrunat que sobresortia per sobre de l'arbrat. A la part nord, apareixien unes petites construccions aprofitant els fiders de calà, que servien de teulada a uns rudimentaris habitacles, avui ja desapareguts.

Un servidor, de jove, encara les havia vist i per sobre d'aquestes, el propietari de la finca, el senyor Malràs, hi tenia els seus conreus, quedant a la part oest, dues basses, pel mig de les quals hi passava un camí que podia tractar-se de la via ibèrica on després els romans construïren la calçada Edetania. Sent amic de Malràs m'ensenyava les monedes ibèriques i romanes que trobava. Eren dels segles III i II aC, de la seca de Sagunt i altres ja romanes de la seca Kili. El poblat fortificat que

El turó on es troba el poblat té pendents que ofereixen una bona protecció defensiva

ocupava una part més petita a la zona sud, conjuntada amb la zona nord, podia tenir una extensió de quatre hectàrees. Era un poblat significat, de la categoria del Castellet de Banyoles de Tivissa o Sant Antoni de Calaceit, tots tres els més importants d'aquesta zona.

Als laterals d'aquesta propietat de cara a l'est, es trobava un gran necròpolis que arribava al mateix indret des d'on el general Franco, revoltat contra la República, va dirigir la Batalla de l'Ebre. De cara a l'oest, una altra, ben delimitada i excavada, on hi ha instal·lats uns panells explicatius: la necròpolis de Maries.

Al poblat ibèric del Coll del Moro es duen a terme nombroses excavacions. FOTO: JOAN REVILLAS

S'observen dues variants, la que el cadàver s'incinerava en l'ustrium i les restes es depositaven a la tomba (incineració secundària) i la que s'incinerava al mateix lloc de la tomba (primària). Al nou costum de cremació es depositava la cendra dins d'una urna, adjuntant l'aixovar del mort, havent practicat un forat sobre el terra protegit per un túmul funerari de pedra.

L'any 1914 hi passaren els arqueòlegs Bosch Gimpera i Shulten. Desconeixem documents que acreditin les excavacions però qualificaren el poblat d'important per l'extensió que ocupava. El doctor Vilaseca de Reus reincidí i en deixà constància de la seva magnitud fent-ne petites prospeccions. El 13 de juliol del 1971, apareixia un article meu a *La Vanguardia*. Hi deia: «El senyor Berges, acompanyat pels arqueòlegs de Direcció de Belles Artes, senyor Ferrer i senyoreta del Amo, netejaren dos necròpolis distants una de l'altra d'uns 100 metres, conegudes pel Teulí i del Calar, datades de l'Edat

de Bronze del tipus Unerfelder. Actualment netegen altres camps pertanyents a l'Edat de Ferro, entre els anys 500 aC atribuïbles a la cultura dels túmuls...». El 1979 i posteriors hi excavaren les arqueòlogues Margarita Genera i Núria Rafel.

Des del 2014 excava la zona de la torrasa derruïda, a càrrec de la UB, l'arqueòleg gandesà Rafel Jornet. A cada campanya, surten noves troballes que acrediten la importància de l'antic poblat, declarat Bé Cultural d'Interès Nacional per la seva grandària i singularitat que hi apareixen, de tres èpoques ben diferenciades.

La primera, protohistòrica, de la Primera Edat del Ferro, amb contactes amb el món fenici; una altra ibèrica, i una tercera ja romana. Cadascuna queda ben definida en l'acció del 2024 i algunes ja s'intuïen en les anteriors campanyes, superposades les unes sobre les altres i diferenciades per la capa carbonitzada que apareix a diferents indrets corresponent de la Segona Guerra Púnica o quan el general romà Ca-

tó va incendiar el poblat, destruint-lo totalment. Són dos moments molt propers en el temps, i que no es poden discernir amb les dades que proporciona l'excavació estratigràfica.

Jornet explica la singularitat de la fortificació. A altres poblats les defenses l'envolten totalment. En aquest, la zona del castell queda separada del poblat situat al nord per un gran fossar paral·lel al que ara és la carretera i emmurallat per la resta, fet que fa preveure que hi habitava el senyor i els servents, existint necessitat de guardar valors significats. La porta d'accés va ser diferent a l'època ibèrica a la romana. La primera era més ampla mentre que la posterior era més reduïda, però de segur coberta per un bigam de fusta evidenciada per les restes carbonitzades d'alzines.

La cisterna també engrandida de 240.000 litres de l'època ibèrica a 300.000 de l'època romana, d'aigua recollida dels coberts del castell i habitacles que l'envoltaven. En aquesta descoberta, també s'ha trobat un nou trull de vi,

molt més sofisticat que l'aparegut en campanyes anteriors, on el raïm s'espremia amb una premsa de biga, on es poden veure el contrapès del mateix que pesa més de 250 quilos. Del trull el líquid anava a un dipòsit on fermentava el vi.

La diferència amb el trull trobat en campanyes anteriors és que la capa inferior impermeable era d'argila que es decantava a un nou recipient per fermentar i el raïm s'espremia amb els peus.

De l'època final de l'Ibèric Antic s'han descobert diferents habitacles que en el moment de construir la muralla romana quedaren inhabitables i un taller per fabricar el teixit del lli que també és va fer servir en èpoques posteriors.

La ceràmica trobada era del tipus Àtica, procedent de Grècia, i usades per consumir el vi. Altres objectes recuperats s'han guardat al Museu d'Arqueologia de Catalunya, però Jornet estima que en un futur proper s'han d'exposar

L'activitat estava sobretot relacionada amb la producció vitivinícola

en un Museu a Gandesa, vista la quantitat apareguda i la seva qualitat.

Aquesta campanya, doncs, determina diferents moments històrics que s'inicien en el Bronze, quan la població nòmada s'assseu definitivament al lloc, conreant les terres i pasturant els animals, i acaben en el període romà.

D'aquesta època s'han trobat diferents vil·les per la partida «La Cendrosa» havent-se prospectat una extensió d'unes 500 hectàrees on es trobaven aquestes explotacions. Fa unes setmanes, Jornet va explicar als nombrosos assistents les excavacions realitzades i va escenificar-se al mateix indret una representació teatral, amb gran èxit d'assistència de públic molt interessat en la història.